

הבעייה המרכזית שלנו היא בראיית תפקיד האמנות במדינה

כמשרתת המישטר. קבוצות אידיאולוגיות או קבוצות חברתיות *

מציירים את בריכוכבא כאילוטרציה לשיעורי ההיסטוריה...

לנקות השטח ידיעות קדומות

מבחינת ה"מודרניזם" שבהן, לא עשיתי אמנות קונספטוראלית, גם לא התיימתי להיות אוונגארד. הרבין לי כל מיני תארים. הדור הצעיר לקח את הנקודה שלנו והמשיך הלאה. נתן לנו את המכה והמשיך, כמו באמנות בכל תקופה. מה שאופייני לדור הצעיר — זו הנורמאליות שלו. יחד עם זאת אנחנו בפיגור מסויים. זהו פיגור כלכלי, וייתכן שדווקא תנאים כלכליים גורמים ליצירת אמנות מאד מאד מסויימת. אני לא פוחד מזה. לא חושב שאמנות נזקקת מזה. אם בארץ מסויימת אין חומר מסויים, הרי האמנות באותה ארץ אינה חייבת להשתמש בחומר הזה. תראה את הפיסול היווני שיש. אכן, במקום אחר יש פיסול שעשוי מעץ. אני רואה אסון במיגבלות של מקום. כלכלה או תקופה. בתנאי שאנחנו לא מנסים לשבור את הראש ולעשות באופן מלאכותי "במקומים". טיבעי שבי אמריקה. יצירות האמנות התיינה עשירות יותר.

העבודות של הדור הצעיר, מהבחינה הזאת, הן נורא ישראליות. הם מכניסים הרבה מאוד טכסט. לא כי הסבר לעבודה בגוף העבודה. העבודה הוויזואלית היא לא אילוטרציה לטכסט, אלא ממש שילוב כאשר הטכסט הוא בהחלט מדיום-מילולי, והעבודה הוויזואלית היא עבודה-וויזואלית. הצעירים יוצרים סוג חדש של יצירה, שאפשר לקרוא לה מולטימדיה. הטכסטים שהם מכניסים מגבשים את אופי היצירות. למשל, תמר גטר בעבודות שלה עוסקת בחצר תל-חי. בטרומפלדור. גם אם היתה מצוירת חצרות-רוסית מימי הביניים, היתה משווה לה אופי ישראלי. מיכל נאמן, בעבודות שלה, יוצרת מישחקי-מילים כמו "מציץ ונפגע", או "האמלט המלך". למרות שהאמלט זה עניין שקפירי, העבודה היא נורא ישראלית. הטכסט כתוב עיברית, לא בכתב-יד של עולה-חדש, וזה הצד הוויזואלי ולא המילולי.

אילוטרציה לרעיונות פילוסופיים

אני בפירוש לא אוונגארד. מעודי לא עשיתי מה שלא עשו לפני. כל החיים גנבתי מאחרים, אם זה היה אריה ארון, או אביבה אורי. היו גם ציירים בחוף-לארץ, כמו אלשינטי, ודבופה, ובמידה מסויימת קצת פאול קללי. ייתכן שלא תמיד הצלחתי להעתיק. הפיספוס הזה הפך לאישי שלי. אני לא רואה באוונגארדיות זכות. לא חושב שבאמנות יש ממש אוונגארדיות. פה ושם יש פורציי דרכים שהם היארטקנים יותר. בסופו של דבר, היצירות שלהם לא מעניינות. למשל, העבודות של מרסל דושן. הוא לא מעניין כאמן. הוא מעניין אותי כפילוסוף. אנחנו מוצאים את זה בקולנוע. אנשים עושים דברים חדשים, מפלסים דרכים. היצירות שלהם משמשות מאוחר יותר כאילוטרציות לרעיונות פילוסופיים חדשים. המשכתי את דרכם של אריה ארון ואביבה אורי. גם בעולם היו אז כאלה שהמשיכו דרך דומה. אבל בארץ שלט או האבס-טראקט-הילרי שבא בטלפון-שבור דרך "מכון אבני" אל הדור שלנו. לי היה מזל ולא הלכתי בכיוון הזה. היו שראו בי מפלס-דרך שעה שאני הכחשתי זאת. טענתי שאני הולך בדרך מקובלת. לא פחות טובה מפני שהיא מקובלת. אבל לא חידשתי משהו מבחינת חשיבה-אמנותית. לדעתי אני צייר מקורי. אישי. הציור שלי מבטא אותי. את רפי לביא עם כל מה שסובב אותי. וזה מה שהאמנות עושה.

מה שנוגע להתבדחויות בציור שלי, הרי גם זה שייך לעניין, לתחום של התחלת הכנסת הטכסט לתוך הציור. אבל כאן חלו אצלי כמה בילבולים. לא רק אצלי אלא אצל רוב העוסקים בתחום הזה בשנות ה-60, כאשר התחלנו להכניס את הטכסט בצורה ויזואלית גרידא. תוך רצון להיות יותר בלתי-אמצעיים. מאוחר יותר התברר שאתה לא יכול להכניס טכסט מבלי להתייחס למשמעות שלו. בחמישים השנים האחרונות אני שלם לב טכסט. אני מכניס לציורים מילה כמו "גראניום", ואני אומר בכוונה "גראניום" ולא ג'ראניום. אני כותב אותה בעיברית. זהו שיר בן מילה אחת. שהוא חלק מתוך יצירה מורכבת יותר שהחלק האחר שלה הוא: צבעים, צורות ומיקום. כלומר — ויזואלי.

רפי לביא (40), צייר ומחנך. ממיסדי ומארגני "קבוצת 10 פלוס" שחוללה בשנות ה-60 מהפיכה של שינוי-ערכים והגישות באמנות-הישראלית. לביא השתתף בתערוכות-קבוצתיות רבות, בארץ ובחוץ-לארץ. והציג בתערוכות-יחיד ב"מוזיאון-ישראל" (1973). את הדברים הבאים אמר, בתשובה לשאלות "העולם הזה", בראיון מיוחד שנערך עימו.

מונוקלוב

הדור שלנו היה יגאל תומרקין. הוא שוב ארצה בשנות ה-60' המוקדמות, ובאישיות חזקה מאד הביא את צימצום הפער בינינו לבין מה שנעשה אז בפאריס. שהייתה מרכז באותם ימים. המכה של תומרקין מצד אחד, וחוסר-כוח מצד "דורה-ביניים" העלה את הדור שלנו, את "דור-המדינה", על המפה.

רצוני לתאר את הפער שהיה בשנות ה-50' עם פאריס והמערב. מאז פרוץ מלחמת-העולם השנייה, דרך סוף המנדט, מלחמת-העצמאות, הצנע והביקורים הראשונים של אמנים ישראלים בחוף-לארץ, היינו ממש מנותקים מהמתרחש בעולם. במחצית שנות ה-50' החל הפער להצטמצם. אני זוכר שארגוב חזר פעם מפאריס. כולם היו מתאספים סביבו ושומעים איך מציירים היום בעולם. ארגוב היה אומר שמציירים באפורים ובכתמים. כעבור שבועיים היו כל הגלריות מלאות בתערוכות של אפורים בכתמים. אחר-כך התחילו להגיע כיתביעתי-לאמנות. מודפסים בשחור-לבן, ואז ראת העתקים של כל מה שנעשה בעולם — תמיד בשחור-לבן. הציירים לא ידעו איך נראה הצבע. זו עובדה שאתה לא יכול לעבוד מנותק מן העולם. אם צייר חי היום באפגניסטן-איראן, מנותק הוא לא מבטא את המאה ה-20'. הוא שייך לתקופה אחרת.

העבודות שאני ובני-גילי עושים, אבד עליהן הכלח

יש לנו אמנות מקומית ברורה. ארצישראלית בירושל. אני פוחד בפירוש מהמושג "אמנות-יהודית". אני בכלל לא רואה את עצמי יהודי במובן המקובל של המושג. אני ישראלי. כאדם המתגורר במקום מסויים אני ישראלי. האקלים, הצבע, וכל מה שקשור בכך. חלק מהטמפרמנט והאופי הנגרמים כתוצאה מכך. שקבוצת אנשים חיה כך וכך שנים במקום אחד, ועוברת חוויות משותפות במשך שנים. חוויות של מתח.

דורה-ציריים הראשון שבה לארץ עסק באמנות היצונית. הם נלחמו קשה עלימנת להוכיח את ההצדקה לקיומם האמנותי בארץ. לכן אותו דור ראשון ניסה בציור, באופן די מלאכותי, לצייר ציור ישראלי. כשבא אדם לארץ-ישראל הוא רואה בה את האכסוטיקה. את הגמלים. את המידיבר. את הערבי עם הנרגילה. כך נוצר לנו דור שלם של ציורים שהוא לא יותר מאשר אכסוטיקה. נאיבית מאד. משעשעת. נסיון ההצדקה הזה לקיום בארץ, אתה יכול למצוא את זה בארכיאולוגיה. חופרים, חופרים, עלי-מנת למצוא שחינו פה, אבל מפתחים לחפור הלאה פן נגלה שמישהו אחר היה פה קודם. אני לא כולל בדורי-הראשון דברים של נחום גוטמן. הם בעיני הרבה יותר טיבעיים ותל-אביביים. אני מתכוון לסיפורים ולאילוסטרציות של גוטמן. לניחוד ופסלים אחרים של יצחק דנציגר, הם בעיני יותר אותנטיים. יותר ארצישראלים. אין השוואה * שלו, למשל, אלה פסלים לא-מלאכותיים. אין בהם הניסיון להתאפר, להתחפש לישראלי.

"יש לנו ציור ישראלי טיפוסי"

אני משוחרר מהטוטרת הזאת. נולדתי על שפת ימה של תל-אביב. זוהי הצדקה ברורה בהחלט לזה שאני פה. אין לי ייסורי-מצפון לגבי אנשים אחרים. לא גירשתי איש. אני פה. זה הכל. הדור שלנו בציור משוחרר מכל הדברים האלה. אני אף פעם לא עשיתי "ציור ישראלי", או "תל-אביבי". אני משוכנע שהציור שלי ישראלי פייכמה מהציורים שאברהם אופק מנסה להוכיח בהם את ה"שורשיות-היהודית", כאשר אתה מסתכל בהם אתה מגלה ציור רוסי משנות העשרה של המאה הנוכחית. אם לא היית יודע שצייר אותם צייר שחי בירושלים, היית חושב שנתגלה ציור ישן של מאלביץ' לפני שהוא הלך אל האבסטרקט עם הראשים הביצתיים הטיפוסיים שלו.

בלי שום תיאוריות ואנס תיות אני משוכנע שיש לנו ציור ישראלי טיפוסי. אם ננסה להגדיר אותו, אומר, שזה משהו בצבעוניות שלו. הבהירות, משהו בטמפרמנט שלו. חוסר-השקט. מרחיחות-מיכחול קצרות. מתח שהוא המתח הטיפוסי הישראלי. מתח המתבטא במעברים חדים מאוד לכהות. מעבר מן האור המסנוור ברחובות אל הדירות הכהות. חוץ מזה, העברות העצבונות הפסיכולוגיות שלנו במשך עשרות על עשרות שנים. המתח הביטחוני, לשמור כאן על הקיום. כל הדברים האלה משתקפים בציור הישראלי. יחד עם זאת אני חושב שציור-ישראלי הוא ערובה לאיכות. יש הרבה מאד ציורים ישראליים, שלדעתי הם פשטניים ושיטחיים. ציורים שהם משעממים.

אין "דור פלמ"ח" באמנות

הדור שלנו, אנשי קבוצת 10 פלוס, הגענו מהר מאד למיסוד. לא היתה לנו מילחמה ב"דורה-ביניים", או במרכאות, "דורה-פלמ"ח". אצלנו אפילו לא קראו לזה "דור הפלמ"ח". הדור הזה הוא קוסו אלול, פסל שהיום לא חי בארץ. חי בין אמריקה לקנדה. שאלתי אותו פעם: "מה קרה לך?" והוא אמר: "נתתי 10 שנים מהחיים שלי למולדת. הייתי בהכשרה. לא יכולתי לזה. לא היו לי חומרים. לא היו לי כלים. וכאשר הגעתי לזה, היה כבר מאוחר, והדור שלי כבר לא היה" מקדם נוסף למימסוד

נימרוד ושבויה, שניהם פסלים, שהשיעור רבות על עצמאות המחשבה התרבותית בארץ, ותרמו לגיבוש ה"חזרה הכנונית-אמנותית", בשנות ה-40.